

Vendégoktatóink feladatai a határainkon túl élő magyar mikrotársadalmokban

Mind Polinszky Károly, mind pedig Vályi Gábor elvtárs előadásában különbségtételt láttunk a kapitalista és a szocialista országokban működő vendégoktatók helyzete és lehetőségei, s ebből következően feladataik között. Ez alapvetően így igaz; de a helyzet ennél is differenciáltabb. Azt kell mondanom: ez a két dolog legalábbis három. Igen nagy különbség van ugyanis a szocialista táboron belül néhány szomszédos állam meg a távolabbiak közt a mi szempontunkból. A szomszédosokban százezres, hatszázezres vagy épp másfél milliós nagyságrendben élnek magyarságok, magyar anyanyelvű "mikrotársadalmak". Egyik-másik államnak ma már alkotmánya is úgy veszi ezeket, mint államformáló közösségeket.

Am ezek a kis társadalmak nehéz és sok tekintetben felemás helyzetben vannak. Fejlődésüknek - ha másból nem, nyelvi okokból mindenestre - elég sok a korlátja; lassanként differenciáltan sajátta és sajátossá fejlődő "mikrokultúrájuk" felnövesztéséhez nincs kielégítő nagyságú saját, nemzetiségi értelmiségük. E helyeken a magyarországi vendégoktató korántsem "nyelvtanár", illetőleg semmiképp sem alapfokon az: egy egész társadalom nyelvi fejlődésének, "nyelvi közéletének" segítő figyelése - de közben a be nem avatkozásra is ügyelő segítése - a minimális feladata. Gyakran abban kell tanácsaival közreműködnie, hogy e "mikrotársadalom" felismerje és megoldja saját társadalomszervezési feladatait. Ennek érdekében nem is tanítványokat kell hátrahagynia, hanem partnerokat.

Hallom itt, hogy szerencsésebb kollégáim munkájáról évenként futottak be jelentések illetékesekhez; mégpedig tőlük is, rólu-
luk is. Érdekes módon ötévi működésem alatt - az első évet kivéve - sem tőlem, sem rólam senki nem kért jelentést. Pedig működési területem, a szlovákiai magyar nemzetiségi tömb sok probléma elé állított, és sok tanulságot nyújtott. Néha szerettem volna beszélgetni is valamely illetékessel egyikről-másikról. Csak épp ezt az "illetékest" nem találtam soha. Lehet, hogy mindezek a kérdések nem tartoznak ide. De sokszor úgy éreztem: máshová sem tartoznak, sőt sehová sem. Hát hadd mondja el e helyen: hasznos és fontos mindazoknak a működése,

akik évi öt vagy tíz idegen anyanyelvűt magyarra tanítanak, s közben más nemzetek fiait barátkoztatják a magyar kultúrával. De nem volna ennél alábbra becsülendő az sem, aki egy magyar anyanyelvű, de helyzeténél fogva önállóságra kényszerült mikrotársadalomnak segít abban, hogy saját - az államát igazgató nemzetéből, a vele egy nyelvet beszélő másikéből meg a saját belső produkciójából egybeötvöződő - kultúráját szervezze és alakítsa, és - korlátozott nyelvhasználati lehetőségeit ellensúlyozva - a maga, közgondolkodásának szintjét is befolyásoló nyelvi kultúráját megfelelő módon és szervezetben ápolja.

Úgy kell látnom: a Művelődésügyi minisztérium meg a Kulturális Kapcsolatok Intézete által kiküldött vendégoktatók más és más helyzetben vannak, mind anyagi ellátottságuk, mind a velük való törődés szempontjából. Ezt is jó volna kiegyenlíteni valahogy. Meg azt a feszültséget is, ami a magyar állami külszolgálati ellátmányt élvező kereskedelmi és vállalati /tenát nem a diplomáciai/ kiküldöttek, meg a belföldi illetménykeretbe sorolt - még hozzá professzori szintű - vendégoktató anyagi ellátottsága között van.

S általában is: valahogy több differenciálás, nagyobb rugalmasság és jobb megértés kellene azok dolgaiban, akik e szomszédos államokban elég kényes helyzetben képviselik a magyarországi szocialista kultúrát. Mert paradox helyzetük folytán sokszor akkor végeznek igazán eredményes munkát, ha az eredmények nem a sajátjuknak látszanak, tehát nincs vetületük államérvényes jelentésekben. De azért mérhetőek ezek is; és ha az effajta kapcsolatoknak volna gondosan figyelő gazdája, ápolásuk nem maradna a mostani mértékben rejtettségre ítélt önfeláldozás.